

КҮЛДҮРЭН ВЭ ДУШҮНДҮРЭН СЭНЭТКЭР

«Та'чиги, гадаски чыгар, өзү илэ туту- сууну үстүгэ» «Нагала» Жаздыкыны, уахында бир төртүн башга бир шей катарып, башга беч бир «Мишка»-га, «Топла айма» да гырмайор, һеј бээкли- дүзүк, иин да күд-чөөкл «Нагала», «Нагала» ва «Нагала» Аларымда иин үя сөксү маанатым ат-журга, мейвачат, индуга-фдан, катаранда иин манат сөксү гашылык «Нагала»

Майбүб һәр кеча йөрмөгчө гонгачы- лыга чыкыра да, Майбүбүдә бөсә дө- жүнчә ятан Мәңсүра ханым ичин-иини алышып йарылар.

Майбүб бир кун јенә дә јузары шәһәр- дан ашыга тосыба Майбүбүкә ханым- уздан элик елде. Майбүб кәчкә-чөккә дә ола телефон дөстәјини кәтүрдү. Май- бүбү кәчкә ии, бәс јенә дә ораја та'- чыи, е-зәјингәт кәләр, јенә дә оларә дөстәјит вермәк мәстәри.

— На олар, бујурун-бујурун, Майбүб гараал!

Мәңсүра ханым дөстәјин-дөстәјини чө- сөдә.

Нечә бујурун, Майбүб, һара бују- рун, Майбүб?

Майбүб дөстәкәл јанә дөстәкәл:

— Гонгачыкы Майбүб гараалдыр!

Мәңсүра дүјән Майбүб соршуду:

— Мәңсүра ханым ва бујурун.

Майбүб оңу дәрјимәңгә бөшәлдә:

— Мәңсүра ханым авылача салам јети- рүр, кичири дә дөјир ки, бујурун кәү- мүз үстә јерә вәрлар!

— Дүз мәңгә үрәјим дә гәрбөдә га- дым үчүн ким ирәтәдә та'чиги сүрәтә көрмәк үчүн тәләрсири.

Бу чүр сүји салам-каламдан сонра јенә дә Майбүб өз шөһәртан гонгачы, ики көзү Майбүбүкә та'чиги јетши- ды. Јенә дә элиндә, ләүз дөстәлик, чүји шөһәр- төрдән йәнәчкә бәләкә чышадан вәр јенә дә сөј элиндә саламнә йөр- мөгчә үстү нахышы «Нагала» иди. Май- бүбү дил төкүд, јенә дә дөди ки, бәс Ма- кә-фүра ханым сизә атамнн салам көндө- рүр... да өзү дә һисет өлсә јени евиндә гонгә көрдәк, өзүчүн дөстәјини гонгачы- лыгы күбү етмәк истајар. Майбүб бөлә шөһрин дил төкә-төкә «Нагала» кәтәриб Мәңсүра ханымнә мүгәбилнә гөјүд.

Анчаг Мәңсүра ханымнн туршуня гаш- багыга эһишәт бөшәлдә гутулду, тә- гүстәлине О, дөстәкәл, дөстәкәл. На вәхтәдән бәрә Майбүбүн евиндә гонгә га- дала-гала әркөјүлөшән Майбүб дә өзүнү и јерә сөјмәлдә. Јенә дә әркөјүлөшүнә сәләм, өз јагәт оғатнә кәчәд... йәнәчкә йәдәлнә-йәдәлнә јагәтнә гашыкы кәчә- күчү јыгыла көрдү. Јенә өзүнү сийдир- мәд, дүз кечиб пәлөтәсүнү чыхарды, ес- күрә-өсүрә асгачдан асы. Сонра кө- јүмтүз өлјәнәшынә дә чыхарды, ону дә йөсүрүрә әсгачдан асы... гәрбәдә шөһәрн чыкты. Пәһирәсүнү алышар- ды, түстүләнә-түстүләнә сөз ахтармага бөшәлдә.

Майбүб һинәб ичиндә үгәнд-үгәнә бө- јүрү бүрүб дәрјимәшә. Мәңсүра стола дөстәјин кәлди, бәлине заран кәмәр чына- чын турунчә, үстү нахышы ширингәт түстүсүнү ачыкчә сүзү, сөзү алышар- ды, түстүләнә-түстүләнә сөз ахтармага бөшәлдә.

Кичи, бу нагәдә сөйбәгнн бүрәдәкә дөстәјини бил, — дөдә, евиндә та'чиги чык- ды, дөстәбәни ө бәшһинә јашаң бәч- сәкнәзә јөзләдә.

Әјин көлди.

Ијриничкә әр Азәрбајҗан дәрјимәшәдә көркәмән пә- сир, драматург, пәдагог олан Абдулла Шангн ады мәләб- бәтә кәчиләр. Онуң јарәдчыллыгы әсримиңн ичтинән ишу- рунуң формализмәс тарихи илә мөйкәк бағдыр. Сабирини ва Чәлиә Мәмәдгулузуландын, Обдүррәһимбәј һатгәрдјени ва Ичәһбәј Вәзирвану көздә, ән әһәләрини дөләм ва икин- шиф етдирән Абдулла Шангнн јарәдчыллыгында сәһәткәри сәһәт ва кәмијгәт гәршәмәһә јускәк ва шәрәфән бөрүнү бәшә дүшмәк бујуруң чөк күчүр олашудур. О, әди һөјәт йөһгәтәриндә поэтик мә'на ахтаран парәһәт үрәкли әтәң- дәш иди. Абдулла Шанг һисәс мөвзуну гәлмәз әлирә-әлиси, һисәс әдәби јәһирә мурәккәп әлирә-әтәси, һеч һәкк дәрүнүң заманынн унутманнн, һадисәләрә дәрүнүнү көзү һәк бахшын, мүәсир күнәриң тәләбәриңә чәвәб вәрмәңгә чәлишмишдир.

Мәлү бу бәхшәдән Абдулла Шангнн Јаздыгы бир сыра фәлҗетәларын дәриндән әрәнмәһисә хуәс әһәмијгәт кәсб елир. О, 1907—1910 үчүн иләр әрәсидә бир өнә фәлҗетон јазманн ва оларә «Мөллә Нәсрәддин» журналында нәшр етдирмишдир. Бу һагдә әдиб «Кәтирәләрин» әсәриндә бөлә јазыр:

«Мөллә Нәсрәддин» мөһүссәсини редактору Чәлиә Мәм- мәдгулузадәнин мән бөјүк, гәрәтәл бир исиән кимн тәһмиш- дим. һәзә кәччә икән О, мәнәдә үлән Ниссәләр, Јени фикрәләр өјәтмишкә, олар кин, онун өзүнә бөшәлдәнин һөрмәт мәндә сәтирәј дә дәрин рәбәт өјәтмишкә... Буниән сонра, иин дә сәтирә сәһәсидә гәлмәнин сәһәмәгә бәшәлдим... Сәтирә иер, ја фәлҗетон јазмагә исте'дәдәм олмадыҗаңа бәхшәјарәк, «Мөллә Нәсрәддин» «Кечәл» дә бәшәгә имзалардә үч-дәрә фәлҗетон јазыб көндиримдик...».

Абдулла Шанг «Кечәл», «Хәдир кечәл», «Кәрбәләл кечә- лә» имзалары илә бир нечә фәлҗетон јазмишдир. Кәстәрмә- ләјик кин, О, бу фәлҗетонларидә, хуәсидә «Кечәләр мәсә- ләс» (1907), «Тәһрир» (1910), «Тәзә профессор» (1910), «Ајры хәбәрләр» (1910) фәлҗетонларидә «Мөллә Нәсрәддин» әдиб хәттинә јәхиләшимшидир. Абдулла Шанг бу сәһәдә гәләминн сәһәјаркән сәдәкә оларәк фәлҗетон јазмаг фикринә дүһмәмишдир. Бу, парәһәт јазычн-пәдагогун гәләбинн чәгы- рышн иди. Абдулла Шанг фәлҗетонун мәгсәс ва вәзифәләринн

дәриндән биләрд. Чәмијгәтә бәш вәрән һәҗсәлмәләр, дин хәдимиләринн һәҗсәлмәләс, әдәләтсәзлик—бүтүн бүһсәр Агә- дудәл Шангн фәлҗетон јазмагә сөз етмишди. О, өз фәлҗе- тонларидә ичкә икәнләрдә, иһфәт дөлу пәфәсәл, иһфәс- сәдич сәрәзмәдән, јумурдән мәһәрәтә иһфәдә етмишдир. Онуң фәлҗетонларидә гәбһикә, дүзү дил, чыны мүгәһсә, образлымы, индәричыллыгы мүһтүм јер турур.

Абдулла Шангн фәлҗетонларн арасидә «Кечәләр мәсә- ләс» хуәсидә дигәт кәб елир. Бу фәлҗетонун јазмасын мәргәли һәр һадисә илә бағлылар. 1907-чи иләдә Чәлиә Мәм- мәдгулузадә «Мөрчирәлә» иһәсидә илә «Кечәләр» әдиб фә- лҗетон јазыр ва «Мөллә Нәсрәддин» журналында дөрә етди- рир. Фәлҗетондә 300 кечәл мусәлман тәһгид әтәһинә ту- тудур. Чәлиә Мәмәдгулузадә «Кечәләр» илә мусәлман әләмин- дәки һөҗсәләрә ачы-ачы күәдур. Бу фәлҗетон охујән Абду- лла Шанг 1907-чи илин сәһтәбәр ајмәлә «Кечәләр мәсәләс» фәлҗетонуну јазыр ва «Мөллә Нәсрәддин» мөһүссәсини көндә- рир. Фәлҗетондә јоксу мусәлмәнләр арасидә һөкм сүрән авәлмәк, һадәдәкә, сәвәдсылык, фәһитиғ, миләд әдәвәти- ләк кәскин тәһгид әтәһинә турутудур. Әдиб чәризин миләд әдәвәт сәјәстәјини авәм мусәлмәнләрә кәстәрдјини мәнфи тә'- сирн мәһәрәтә иһидә елир:

...Шүвәләдән Сүрәхәнн вәзәлидән кәлдиб гәтәрә бәләт әлмәк истајини сәриһинн гәрәиб бир һадисинн шәһиди олар. Вәзәлә чөхү дүдәл төпәһшәк иһәк әлмәк үчүн һөвбәј дә- јәнәлмәдир. Бир гөчә мусәлман һөкәт көлмәздән кәссәјә јә- хиләшәркән бир сәлдәт онун јәхисәндән түтүб әзишдир. Гәләл мусәлмәнләр бу һадисәјә бәхәб күәдурән әһик һәзә әлирәлдир. Әдиб мусәлмәнләрн бүрүн һадисәләмә вә чәл- ләти урәк јангыс илә тәһгид елир, оларә ајмәләк, өз һү- гүсүрәһин тәләб етмәјә, мәдәрин миләтләр кимн икншәшә ет- мәјә чәгырыр. Дөјүлән мусәлманн, «вәхәс кечәл өлдү» дөјиб күәдүшән мусәлмәнләрн һәјәтдән, ичтинән һадисәләрдән кә- һәрәдә гәләлмәриңн сәбәбинн оларнн чәһшәт кырәдәләк дө- һүмләриңдә көрүр. Абдулла Шанг фәлҗетонун мө'һәлм бир сәдәләл гүртәрир:

«Әһик чәһирәмә, сәһи әдиб вәрирәм 300 миләд мусәл- маннн кечәл бәшһинә, әдиб вәрирәм Сүрәхәнн вәзәлидә 100 һәфәр пәпәгә мусәлманнн гәјрәтинә, бир дә көрүм тәһми-

шәмми, иңә бәзә кечәл дөјүрләр, јоксә јокх?».

Абдулла Шангнн бәшгә бир фәлҗетондә дә нәзәр сәләт. Онуң «Тәһрир» әдиб фәлҗетону бу күн дә өзүнүн бәлиң кәф- фијгәтләр илә дигәтнә кәб елир. Фәлҗетондә Иран һәкми дәрәлиринн өбәһиһәллыгы үзүлдән Тәһрирн нәтәмә бир һәлә дүшмәс, йәчмәләрн, сәјәләрн ва моләләрин бәтнин кимн әзириңн дә кәсәрәт бәһәснә, әлжәкә һөкм сүрән һадисә- ләриң иһидә сәлир. Тәһрирн бәләдји рәһсә иһәриңн өбәһ- ләк мүгәһсәләр, бәләдји рәһсәләрн күчәриңдә афу- нәт гөхүсә һөкм сүрүр. Бәләдји һадисә бу иһиң гәһүн иһә һәсәб елир: чүчкн булдән сонра әсрәлән ва бәлән, «кәһәрәләкә мәлүк әләмәјәк». Бу сүрәдә мәһәриң ва мәһәриң бәһәдә нәһкә әләмәјәк. Бу сүрәдә мәһәриң ва мәһәриң сәләјиб бәһкн, ит вә иһиңк күәдәриңн күтүрмәк әләм дөјә- рә.

Фәлҗетондә Тәһрирн бәләдји мәһәсини Нөрмәтән үзүр Сәјә һәсән Агә һөкм сүрән мәдәнијәтсәзидини, һадисә- лығн, сәвәдсылығн ва иһтиҗәтин үмүмләшдирәлирини сүрәтир. Фәлҗетондә көкстәрләр кин, «Сәјә һәсән Агә бәлә- дји вәкнәһинән нәтиғән әлмәк ки, буниән сонра әдәб ајмә бир дөфә һәмәдә кәлиб ва үч ајра бир дөфә көјкә-гүмәш әзә еләсин. Оларн өтүр ки, әвкәл ағәһн сәгәлшынн микрөбә- ләр, иһәтәрнн кәсәфәтләр бәләдји вәкнәләринн шәһикә тәҗәсүр. һәр әһкәс ону көрәнә дөјир кин, бәләдји вәкнә- лә өз сәгәлшынн тәһмишләр, һәтәһтиһи нәсә тәһмишләкәк. Вә бир дә гәрәр вәрәләр кин, һәчә Сәјә һәсән Агә дәрә өкүсүн.

Дүзәрәдә кәстәрдјинә фәлҗетонлардәкә дүзүлүз, иһ- ринәдәкә, образлымы, әдәб фәлҗетонларидә дә ағидир. Абдулла Шанг өз фәлҗетонларидә күчүн мүһтүм, иһишәләринн—сәвәдсылығә, гәләм һүгүсүрәлүнә, мәдәнијәтсәзиди- нә турунур. Әдиб һеч дә рәст кәлдиң, сәһитдән иһсәнләрн сә- ләкә оларәк сәвәлмәк, тәһгид етир, ону хәлғн үмүмн тәһ- гид мәнә илә бағлыр, үмүмләшдирәләрә чән атыр. Бу- нә көрә дә онун фәлҗетонларидә кырәдәчыллыгы еник, дүзү- сүз мөвзүләри фәлҗетонә күтүрмәк һәләләр јөхүр. Онуң фәлҗетонларн кәмијгәчә дә ола дә, буниән һәм күәдүрләр, һәм дүшүндүрүр, һәм дә иһтиҗә чыхармагә, иһрәт күтүрмәјә сөв елир.

С. ШӘРИФОВ.

БАЛАЧАЛАР ҲАҒЫНДА КИЧИК ҲАКАЈӘЛӘР

ПӘРӘҺӘТ ГОНШУ

Биз дүшөркәдә ачык естрадәдә онуңла икнини сыврадә отурумшуду. Мән әвәл- дә оңа јәхшы фикир вәрмишдикдән, тәкчә сәри кәкәли ва дил гуәләрә күзүмә дәрјимәш. Ләкин бирдән о мәнә мәнә ол- магә бәшләди. Гәз сәһнәдә өзүрү, о исе мөһәдәләр, нә иләсә сәкәјәнн сүртүр вә аһп јәвәшчәдән јумруғу илә мәннн бөјүрдән итәләјиди.

— Нә гурдәләһирсән? Сәкит отур!— дөјә мән иһчәләдәм.

О, дәнә гурдәләһидә, сәкитләшди, ләкин көзүмүн учу илә көрүрдүм ки, сәй- нәзә бәхмәр, нә исе бәшгә бир шөјәлә мөшәлүдүр. Бахшын, арамчылдыкы 20 син- тирәһкә бәш, јер әлиһн гөјүмшүдү, елә бий кимн үчүсә јер сәхәләрдә.

— Јох, јер сәхәјәндә эән елә тутмағлар. Көрсән гәрәстәр түтүб, һидир!— дүшү- дүм.

— Ордә нә тутмасан?

О әлиһн әкәд, сәкәјәјә вәрүлүмшү иһкын учу бәјрәдә дил гәләмдән.

О, әлиһн күтүрдү, өзүн дәрәтм вә сәй- нәзә бәхмәгә бәшләди. Елә бий үстүдән асыр бир јукү күтүрүлдү.

ДҮЗ СӨЗ

Сәкнәжинн синифи охујән Көстјә кә- чин илә оларәдә бир һәртәдә јашајән үчүчүн синиф шикәрјә Димкә рәст кәлди.

Көстјә Димкә дөди: — Истриһәт кунн биз кәл.

— Сән һеч јерә кетмәјәчкәсин?— дөјә Димкә соршуду.

— Јох.

— Сөз вәр, — дөјә, Димкә тәләб етди.

— Сөз вәримәк ки, һеч јерә кетмәјәчәм. Көстјә бүтүн истриһәт куну отуруб Димкәни көздән, гәршәләмәгә чыкдән О, кәлмәдән ки, кәлмәдән, Көстјә јатаҗы- нә кирәдә иһәсидә дөди:

— Аһа, о јох, көрәк мән әди һидирәј- дим, ондә кәләрдән.

— Јат, оғлаң, — дөјә аһкәс чәвәб вәр- ди. — Јоладиннн сөкүнә йөрмәт ети- рән әдәм, һеч өз сөзүңнә дә сүтүләнә дүр- мәз.

Р. КОВАЛЕНКО,
Тәрғәмә әдибн С. АХҲНДОВА.